

A hálózatok szerepe

Kondor Istvánnénak a Könyvtáros ez év szeptemberi számában megjelent igen gondos írásából ítélve, a készülő könyvtári jogszabály minden bizonnyal alapos munka. A kollektív erőfeszítések és a felgyülemlett tapasztalatok nyomán olyan összefoglalás érlelődik, amely a jelen hú tükre és egy-két évtizedre a szakmai cselekvés iránytűje lesz.

Nekünk, a szakma művelőinek kötelességünk mindazokat a gondolatokat felfednünk, amelyek segítik ennek az alapvető fontosságú rendeletnek szerkesztőit a már kristályosodó elvek és megközelítési módok végső finomításában. Ezt a célt kívánják szolgálni az itt felsorolt észrevételeim, megfigyeléseim is.

Mindenekelőtt hadd mondjam meg, hogy nem érzem rendben levőnek, megnyugtatónak a hálózati elv „könnyed” kezelését. A könyvtárügynek ez az egyik alapötvénye, de értelmezése ma sem egységes, mindenki által elfogadott. Például a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki-Tudományos Tájékoztató Intézete és a NIMDOK (a Nehézipari Minisztérium tájékoztató intézménye), mint hálózati tárcaközpontok merőben eltérő felfogásban törődnek tagkönyvtáraik gondjaival. Az agráregyetemi könyvtárak hálózati központjuk különleges jogállása miatt nem élvezhetnek a többi egyetemi könyvtárával azonos jogokat; a Művelődésügyi Minisztériumhoz tartozó 7 egyetemi könyvtár sem egységes és következetes a hálózati elv alkalmazásában. A törvény megfogalmazói bizonyára tisztában vannak azzal, hogy ma már uniformizált rendszer erőltetése ezen a területen is ellentétbe kerülne demokratikus törekvéseinkkel, sértené az intézmények önállóságát. Azért is, mert a mai állapot, az eltérő színvonal és gyakorlat, az egyenlőtlen fejlődés és az igények különbözősége folytán többé-kevésbé érthető. De a hálózati elvet az alapvető ismérvekkel és feltételekkel egyetemben azért rögzíteni kellene.

Íde kapcsolva, de különálló gondolatként is fontosnak érzem a könyvtári statisztika törvényes szabályozását. Azért kapcsolom a hálózati elvhez, mert ezzel összefüggésben látni, hogy minden eddigi erőfeszítés ellenére nincsen a statisztikában egységes mérő, minősítő rendszer. Például az állomány nagysága, a beszerzési keretek vagy a könyvtárközi kölcsönzés adataiban az egyetemi könyvtárak sem tudnak egymással szót érteni, mert az egyik „központi könyvtár”, a másik pedig „hálózat” néven közli adatait. Ugyanez a helyzet az olvasótábor összetételének különféle szempontú elemzését illetően is.

Nehezen feloldható ellentmondás látszik a következő két elvi jellegű gondolat között: 10–20 nagy könyvtárat ki kell jelölni, és szinte felelőssé kell tenni az országos feladatok ellátásáért; másfelől a költségvetési juttatás a közvetlen fenntartó szerv kötelessége.

Nem egy felsőoktatási könyvtárnak az országos célok szolgálata eddig is gondot okozott amiatt, hogy a teherviselést a szakfelügyelet javaslatára az igazgató vállalta, noha a költségvetési döntés joga teljes egészében a rektor kezében van. Jobb példa hiányában a megoldás módját a hannoveri műegyetemi könyvtár anyagi támogatásának gyakorlatában látom. Köztudomású, hogy mivel ez a könyvtár igen jelentős mértékben szolgálja az ipart és a kutatást, az egyetemi költségvetést az iparvállalatok, valamint a szövetségi Kutatási és Technológiai Minisztérium együttesen meg-többszörözik.

A kooperáció gondolatkörét ma már nem célszerű leszűkíteni a könyvtárak, a könyvtári hálózatok, a tájékoztató szervek és az egyéb rokon intézmények egvütműködésére. A korszerű tájékoztatósi eljárások és eszközök hatékonysága és életképessége erősen kötődik a termelő, a fejlesztő és a kutató szervekhez. A jogszabály tudatosítsa, hogy a könyvtári és tájékoztatósi tevékenység „gazdaságossága és hatékonysága” is egyre inkább a szoros és okos kooperáció függvénye.

A könyvtárközi kölcsönzés tekintetében célszerűnek látszana az ügyintézés költségeit az igénylővel megtéríteni. Számos könyvtárat ez a feladat minden előny és haszon nélkül túlzottan megterhel, másrészt a költségek megtérítésétől az ügymenet megjavulását, az ügyintézés felgyorsulását lehetne remélni, és talán csökkenne az elutasított, nem teljesített kérések száma is.

Végezetül: nem lenne ártalmas és hiábavaló egy olyan alapvető kívánság jogszabályban történő rögzítése, amely a könyvtárakat tevékenységük során a legkorszerűbb utak és módszerek keresésére, szüntelen kutatására serkentené, és kötelezné őket működési területük, környezetük alapos megismerésére és megértésére.

Zsida József